

พุทธศาสน์การเรียนรู้

พุทธศาสน์การเรียนรู้ (Buddhistic Way of Learning) คือ การเรียนรู้ตามแนวทางของพุทธศาสนา เน้นการเรียนรู้ตามแนวการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งบางท่านเรียกว่า **หลักการสอนของพระพุทธเจ้า** หรือ **หลักการสอนแบบพุทธจริยา**

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า มี 4 ประการ คือ

1. **สันถัสสนา** ในการอบรมสั่งสอนธรรมะ พระองค์จะชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง

2. **สมาทปนา** พระองค์จะอธิบายให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นจริง หรือไม่ก็เท็จจริง

3. **สมุตเตชนา** พระองค์จะใช้วิธีปลุกเร้าใจให้ผู้ฟังคิดค้น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมะนั้นให้ประสบความสำเร็จ

4. **สัมปหังสนา** ในการบรรยายธรรมะ พระองค์จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้ในการสอนธรรมะทุกครั้งพระองค์จึงใช้วิธียกตัวอย่างเป็นเรื่องจริงบ้าง นิทานบ้าง เล่าประกอบเสมอซึ่งเรียกกันว่า **ชาดก** เห็นได้ชัดเจนในพระไตรปิฎกฉบับเถรวาท เมื่อพระองค์สอนครั้งใดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้โดยธรรมชาติ เรียกว่า **ผู้เรียนมีดวงตาเห็นธรรม** เสมอการเรียนรู้ในที่นี้หมายถึง **การเรียนรู้เรื่องทุกข์ และ วิถีทางดับทุกข์**

หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ก็ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้หลักการสอนดังกล่าว ทำให้การสอนธรรมะของพระองค์ได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเทศนาสั่งสอนแก่พระปัจจุวัคคีย์ สอนสังคาลกมานพ สอนสังจจนนิครนถ์ และเทศนาสั่งสอนบุคคลอื่น ๆ ในที่สุดผลการสอนของ

พระพุทธรองค์สามารถสร้างความบันดาลใจ (inspiration) ให้บุคคลต่าง ๆ เลื่อมใสและปฏิบัติตามเสมอ ด้วยเหตุดังกล่าวทั้งหมดนี้ พระพุทธรองค์จึงได้ชื่อว่า **บรมครู (Great Teacher)**

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า การเรียนรู้มี 3 ระดับ คือ

1. **การเรียนรู้ระดับปริยัติ** คือ การเรียนรู้ที่ทำให้จดจำเนื้อหาในสิ่งที่เรียนนั้นได้ เรียกว่า **รู้จำ**

2. **การเรียนรู้ระดับปฏิบัติ** คือ การเรียนรู้ที่ทำให้ทำได้ ปฏิบัติได้ เรียกว่า **รู้จริง**

3. **การเรียนรู้ระดับปฏิเวธ** คือ การเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง รู้หมด รู้กว้าง รู้ลึก เรียกว่า **รู้แจ้งแทงตลอด**

การเรียนรู้ตามวิถีทางของพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนานั้น หัวใจของการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้เรื่องทุกข์และวิธีดับทุกข์ แต่ถ้าศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างละเอียดลึกซึ้งจะพบว่า มีอีกมากมายหลายเรื่องที่พระพุทธรองค์ทรงสอนเพื่อการเรียนรู้ทั้งในระดับโลกิยะและโลกุตระ อย่างไรก็ตามที่มีผู้พยายามเชื่อมโยงการเรียนรู้ตามวิถีทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นทฤษฎีการเรียนรู้อย่างหนึ่งตามแนวตะวันตกได้หรือไม่นั้น อาจจะอยู่นอกประเด็นเพราะการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนากับการเรียนรู้ตามแนวคิดทางตะวันตกอยู่คนละฐานของกระบวนการรู้คิด

ตามวิถีทางพระพุทธศาสนานั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นหรือไม่ ดีเลวเพียงไรขึ้นอยู่กับปัจจัยสี่อย่างทำงานประสานกัน นั่นคือ

ปัจจัยที่ 1 **อดีตกรรม** ได้แก่ กรรมเก่า หรือ ประสพการณ์เก่า

ปัจจัยที่ 2 **อารมณ์** เกิดจากการมีสิ่งเร้ามา กระแทบผัสสะทั้งหกคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (จิต)

ปัจจัยที่ 3 เจตสิก ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด
ของจิต

ปัจจัยที่ 4 วัตถุรูป ได้แก่ อวัยวะรับสิ่งเร้า
ทั้งปวง

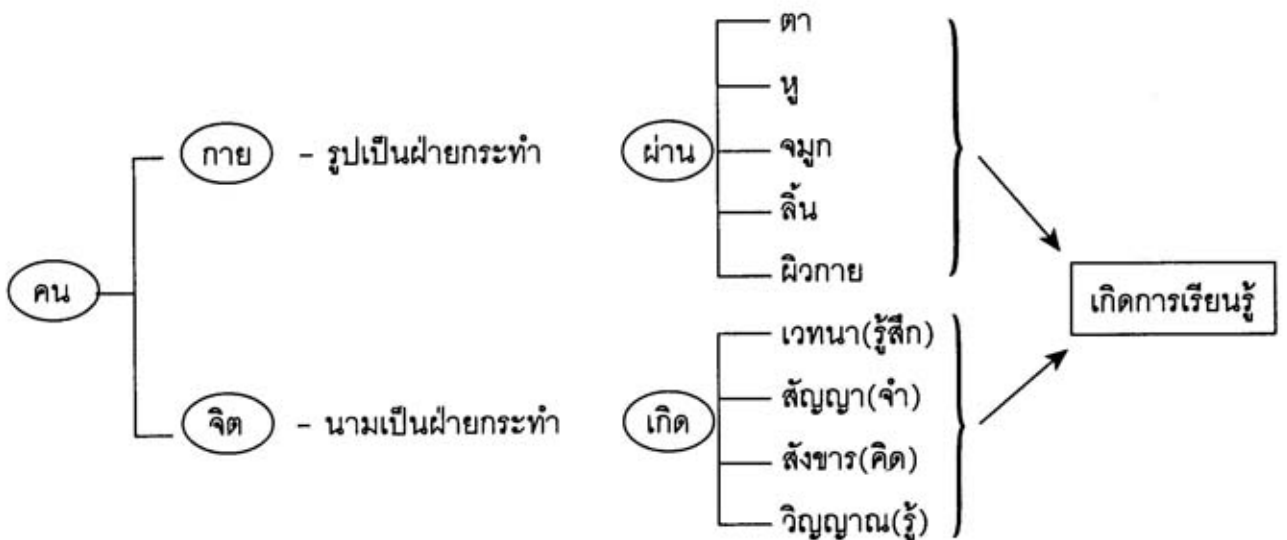
วิธีการเรียนรู้ตามแบบพระพุทธศาสนา

1. การฟัง การได้ยินได้ฟังมากทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า สุตมยปัญญา คือ เกิดปัญญาด้วยการฟัง
2. การจำได้คือการที่สามารถรับรู้เรื่องต่างๆ ที่ผ่านผัสสะแล้วเกิดสัญญาขึ้น เป็นการพัฒนาขั้น 5 ส่วนสัญญาจึงจำได้
3. การสาธยาย การได้อ่านบอ่ย โดยเฉพาะการอ่านดังๆ การได้พูดบอ่ยๆ ได้บรรยายบอ่ยๆ
4. การเพ่งพินิจด้วยใจ เรียกว่า ภวานามยปัญญา ในการนี้ต้องอาศัยสมาธิช่วย
5. การแทงทะลุเข้าถึงความถูกต้องด้วยทัศนะ เป็นการเข้าถึงความรู้อย่างแท้จริง เรียกว่า

วิปัสสนาปัญญา เป็นขั้นปฏิเวธ ในการนี้ต้องอาศัยหลักความเชื่อตามกาลามสูตรด้วย

การเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา คือ การเรียนรู้ในทางที่จะทำให้พ้นทุกข์ เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการมองทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาวะความเป็นจริง ซึ่ง เรียกว่า ยถาภูตัง การพิจารณาขั้นนี้ห้าอันเป็นที่อาศัยของกิเลสต้นหาโดยยกเอาไตรลักษณ์มาประกอบนั้น จะทำให้ทุกคนเห็นตรงกันว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่เที่ยงแท้ (อนิจจัง) เป็นทุกข์ (ทุกขัง) และไม่ใช่ตัวตนอันแท้จริง (อนัตตา) ทุกคนจะรู้เท่าทันในขั้นนี้ห้า, ไม่ยึดติดตัวตน, ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ เคยเทศนาอยู่เสมอว่า “อย่ายึดติดตัวกูของกู” นั่นเอง

คน ประกอบขึ้นด้วย กาย และ จิต กายเป็นรูปธรรม, เป็นฝ่ายกระทำผ่านสัมผัสทั้งห้าคือ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย และจิตเป็นนามธรรม เป็นฝ่ายกระทำก่อให้เกิดเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญานทั้งกายและจิตกระทำแล้วจึงเกิดการเรียนรู้ตามแผนผังต่อไปนี้

ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการเรียนรู้เพื่อดับทุกข์ คือ มรรคแปด (ทางดับทุกข์) โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

ทั้งสามกลุ่มนี้ก็คือ ไตรสิกขา นั่นเอง ไตรสิกขา คือการศึกษาหรือการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติใน 3 หลักการ ได้แก่

1. **หลักศีลสิกขา** คือ การศึกษาให้รู้จักฝึกฝนใช้อายตนะและผัสสะทั้งหลายให้อยู่ในระเบียบแบบแผน มีการแสดงออกทั้งกายจรिया วจีจรिया และมโนจรियाที่เหมาะสม มีระเบียบวินัย

2. **หลักจิตสิกขา** คือ การศึกษาเพื่อฝึกจิตให้มีสมาธิให้รู้จักมนุษย์นั้นจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ตรงตามพุทธพจน์ในพระธรรมบทขุททกนิกายที่ว่า “มโน ปุพฺพคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา”

๓. **หลักปัญญาสิกขา** คือ การศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาเกิดความรู้แจ้ง ให้มีความรู้และรู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

ทั้งหมดนั้นคือ การเรียนรู้ตามวิถีทางพระพุทธศาสนาโดยสังเขป ถ้าท่านผู้ใดประสงค์จะทราบโดยละเอียด ขอให้ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่แจ้งไว้แล้วตอนท้ายเรื่องนี้

อนึ่งเมื่อพูดถึงเรื่องปัญญา ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งปัญญาออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. **ระดับโลกียปัญญา** ปัญญาระดับนี้เป็นปัญญาขั้นที่รู้จักโลก รู้จักปรับปรุงแก้ไขปัญหาของ

โลกและพัฒนาโลก แต่ยังไม่ใช้ปัญญาเพื่อให้สิ้นกิเลสตัณหา เป็นปัญญาของสามัญชนทั่วไป

2. **ระดับโลกุตระปัญญา** ปัญญาระดับนี้เป็นปัญญาขั้นที่อยู่เหนือโลก เป็นปัญญาที่เป็นไปเพื่อการสิ้นกิเลสตัณหาอุปาทานทั้งหมด

จะเห็นได้ว่า หนังสือหรือตำราที่อยู่นอกวงพระพุทธศาสนา ยังไม่มีเล่มใดที่กล่าวถึงเรื่องของปัญญาได้ลึกซึ้งถึงระดับโลกุตระปัญญาของพระพุทธองค์ แม้กระทั่งเกณฑ์การตัดสินพวกอัจฉริยะทั้งหลายก็อยู่ในระดับไม่เกิน โลกียปัญญาทั้งสิ้น

ในพระไตรปิฎก (ฝ่ายเถรวาท) เล่มที่ 11 ข้อที่ 231 แสดงถึง สาเหตุให้เกิดปัญญาไว้ 3 ประการ คือ

1. สุตมยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการฟัง

2. จินตามยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการคิดนึกตรึกตรอง

3. ภวานามยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการเจริญภาวนา (การอบรมจิต) ซึ่งมีอยู่ 2 วิธี ได้แก่

3.1 สมถภาวนา เป็นการอบรมจิตแบบสมถวิธี

3.2 วิปัสสนาภาวนา เป็นการอบรมจิตแบบวิปัสสนาวิธีคือการอบรมจิตโดยใช้หัวข้อธรรมะ

ซึ่งทำให้เกิดความรู้ (เฉพาะเรื่องนี้มีรายละเอียดค่อนข้างมาก)

แม้ว่าทางพระพุทธศาสนาจะมีหลักการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติได้แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ในวงการศึกษา ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องยังไม่ตระหนักในความสำคัญของหลักคำสอนของพระพุทธองค์ใน

การที่จะนำไปปฏิบัติตน และสั่งสอนอบรมเด็กภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง ซึ่งสมควรที่จะได้มีการศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อการปฏิบัติอย่างจริงจังต่อไป

วรวีทย์ วตินสรากร

บรรณานุกรม

- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2533.
- พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2530.
- พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต). เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ :ธรรมสภา., 2536.
- พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2532.
- พุทธทาสภิกขุ. บรมธรรม. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2524.
- พุทธทาสภิกขุ. ไกวัลยธรรม. : บุตรธิดาในครอบครัว “เหมะกุล” พิมพ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่, 2536.
- พุทธทาสภิกขุ. โมกขธรรมประยุกต์. สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ, 2518.
- วิไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. จิตวิทยาศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2527.
- ศาสนา, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (เล่ม 1 - 45). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา. 2514.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.
- แสง จันทร์งาม. พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2520.
- อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย. ปรมัตถธรรม. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2516.